

MUHASEBE VE FİNANS İNCELEMELERİ DERGİSİ

Dergi Anasayfası: www.dergipark.gov.tr/mufider

TÜRKİYE’DE TARIM SEKTÖRÜ SİGORTA SİSTEMİ:

PROBLEMLER ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

AGRICULTURAL SECTOR INSURANCE SYSTEM IN TURKEY:

PROBLEMS and PROPOSED SOLUTIONS

Reyhan ÖZEŞ ÖZGÜR^{a}**

a Dr., Ekonomist, reyhanozes@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-0842-0590

MAKALE BİLGİLERİ

Makale Tarihiçesi:

Gönderilme Tarihi 23.07.2019

Düzenleme 07.08.2019

Kabul Tarihi 19.08.2019

Anahtar Kelimeler: Tarım

Sigortası, Risk, Sigorta Primi,

Devlet Desteği

Jel Kodları: G22, G32

ARAŞTIRMA MAKALESİ

BENZERLİK/ PLAGIARİZM

Ithenticate : %9

ARTICLE INFO

Article history:

Received 23.07.2019

Revised 07.08.2019

Accepted 19.08.2019

Keywords: Agricultural

Insurance, Risk, Insurance

Premium, Government Support

Jel Codes: G22, G32

ÖZET

Tarım sektöründe üreticiler, üretim sürecinde çeşitli risk ve belirsizliklerle karşılaşmaktadır. Tarım sigortaları ile çiftçinin üretim aşamasındaki kayıplarını karşılamak ve üreticiyi üretime teşvik etmek amaçlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de çiftçilerin tarım sigortası yaptırmalarında etkili olan faktörleri belirlemek ve karşılaştıkları sorunları saptayarak bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Araştırmada konuyla ilgili ampirik makale bulgularından yola çıkılarak çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda Türkiye’de tarımsal üreticinin tarım sigortası yaptırmamasındaki en önemli sorunların, sigorta primlerinin yüksekliği ve çiftçinin konuyla ilgili bilgi eksikliği olduğu tespit edilmiştir. Ekspertlerin hasar tespitindeki davranışları, çiftçinin eğitim durumu ve sigorta şirketlerine olan güvensizliği de önemli sorunlar olarak tespit edilmiştir. Üreticiye sağlanacak devlet desteğinin üreticiyi tarım sigortasına yönlendirmede en etkili faktör olacağı belirlenmiştir. Ayrıca çeşitli eğitim programları ve kurslarla üreticinin konuyla ilgili doğru bilgilendirilmesinin üreticiyi tarım sigortası yaptırmaya yönlendirecek diğer önemli bir etken olduğu saptanmıştır.

ABSTRACT

Producers in the agricultural sector face various risks and uncertainties in the production process. Agricultural insurance is intended to cover the losses of the farmers during production and to encourage the farmer to produce. The aim of this study is to determine the factors affecting the farmers decision to use agricultural insurance in Turkey and develop solutions to address the issues identified by farmers as problems in the insurance system. In this study, it is tried to make inferences based on the findings of empirical studies. Research results provide the information that the most important reasons of farmers for not using agricultural insurance system in Turkey are high insurance premiums and lack of information regarding the details of insurance policies. Damage assessment of the assessors, the education level of the farmer and the insecurity of the insurance companies were identified as important problems as well. It is determined that the government support to be provided for the

farmer will be the most effective factor in directing the producer to the agricultural insurance. In addition, training farmers with various training programs and courses is another important factor that will lead the producer to use agricultural insurance.

1. GİRİŞ

Tarım sektörü gelişmiş veya gelişmemiş her ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Bu önem Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde daha da artmaktadır. Türkiye’de tarım sektörü ülke kalkınmasına büyük katkı sağlayabilecek anahtar sektörlerden birisidir. Jeopolitik konumu gereği adeta bir tarım ülkesi olan Türkiye’de tarım sektörünün sağlıklı gelişimi ülke ekonomisine tartışmasız çok önemli katkılar sağlayacaktır. Tarımsal üretim iklim koşullarına ve doğal afetlere doğrudan bağlı olduğu için oluşabilecek risklere karşı sektörün korunması büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, özellikle gelişmiş ülkelerde de sıkça tercih edilen ve tarım sektöründe en etkin koruma yöntemi olarak görülen tarım sigortalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Tarım sigortası, çiftçinin üretim esnasında maruz kalacağı tüm risk ve belirsizliklerden oluşabilecek zararlarını karşılamayı vaat eden bir sistemdir (Saltık, 2017: 165-166). Tüm dünyada, son yıllarda küresel ısınma ve sera etkisi sonucu doğal risklerdeki artış göz önünde bulundurulduğunda bu uygulamanın önemi daha iyi anlaşılabilir. Ancak Türkiye’de tarım sigortası, sigorta sektörü içinde en az gelişen branş olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 2005 yılı öncesine kadar tarım sigortasına duyulan ilgi ve söz konusu sektörü geliştirme çalışmaları oldukça sınırlı kalmıştır. 2005 yılında uygulamaya konan Tarım Sigortaları Kanunu ile prim ödemesine devlet desteği getirilmesiyle çiftçinin ve sigorta şirketlerinin sektöre olan ilgisi kısmen arttırılmış olsa da halen sektör ciddi sorunlar ve uygulama güçlükleriyle karşı karşıyadır.

Bu çalışmanın asıl amacı Türkiye’de tarım sigortası uygulamasında karşılaşılan güçlükleri ve sorunları tespit etmektir. Bunun için özellikle bu konuda yapılmış akademik çalışmaların detaylı özeti referans alınarak bir değerlendirme yapılmıştır. Bu kapsamda özellikle, “Türkiye’de üreticilerin tarım sigortasına ilgisi neden zayıf?”, “Üreticilerin tarım sigortası yaptırmada en çok karşılaştığı sorunlar neler?” ve “Türkiye’de neden tarım sigortası yapılmalı?” sorularına yanıt aranmaktadır. Bu sorulara yanıt ararken de Türkiye’de tarım sigortasının önemi, gelişimi, mevcut durumu ve sürdürülebilirliği gibi noktaları vurgulamak büyük önem taşımaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde

tarım sigortasının tanımı kapsamı ve önemi ortaya konmaktadır. İkinci bölümde Türkiye’de tarım sigortalarının gelişimi, uygulama güçlükleri ve sektörde karşılaşılan sorunlar ile sürdürülebilirliği değerlendirilmektedir. 3. bölümde ise Türkiye’de tarım sigortası uygulamalarında karşılaşılan güçlükleri ve sorunları baz alan akademik çalışmalardan oluşan kapsamlı bir literatür özeti yer almaktadır. Sonuç bölümü de literatür özetinde yer alan araştırma bulgularının değerlendirilmesine ve yorumlar ile önerilere ayrılmıştır.

2. TARIM SİGORTALARININ TANIMI, KAPSAMI VE ÖNEMİ

Tarımsal üretim büyük oranda doğaya ve iklim şartlarına bağlı bulunmaktadır. Doğada ve iklim şartlarında meydana gelebilecek değişiklikler, büyük oranda tarımsal üreticiler tarafından kontrol edilemediğinden tarımsal üretimde bir risk unsuru yaratmaktadır. Bu noktada tarım sigortalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Tarım sigortaları, tarım sektöründe üreticinin karşılaşılabileceği riskler nedeniyle doğacak zararların karşılanması amacıyla üreticileri güvence altına almak için yapılmaktadır (Saltık, 2017: 54-55). Tarım sigortası kapsamına tarımla ilgili mal ve can unsurlarını içeren her türlü sigorta dahil edilmektedir. Ülkelerin gelişmişlik yapılarının farklı olması nedeniyle her ülkede gerçekleştirilecek riskler aynı olmadığından tarım sigortalarının kapsamı her ülke için farklı olmaktadır. Dolayısıyla tarım sigortaları farklı ülkelerde farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu durum bir tarafa bırakıldığında, tarım sigortaları en geniş kapsamla mal ve can sigortaları olmak üzere 2 şekilde sınıflandırılmaktadır. Tarımda mal sigortalarını; ürün sigortası (tek veya birkaç riske ya da tüm risklere karşı yapılan sigortalar), tesislerin ve barınakların sigortası, alet ve makinelerin sigortası ile çiftlik hayvanları sigortası oluşturmaktadır. Tarımda can sigortası ise, çiftçi ve ailesinin sigortası ile üretimdeki diğer çalışanların sigortasından oluşmaktadır (Barış, 2007: 22-23).

Türkiye gelişmekte olan bir ülke konumunda bulunduğundan tarım sektörünün GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla) içindeki payı gelişmiş ülkelere göre daha yüksektir. Dolayısıyla tarım sektörünün oluşabilecek tüm risklere karşı teminatsız kalması, bu risklerden doğacak ekonomik kayıpların telafi

edilememesi ülke için ciddi boyutlarda ekonomik ve sosyoekonomik kayıplar yaratmaktadır. Tarım sektörü doğal riskler yanında ekonomik ve sosyal risklerden de etkilenmeye oldukça açık durumda bulunduğundan tarım sektörünün meydana gelebilecek tüm risk ve belirsizliklere karşı güçlü bir şekilde korunması gerekmektedir. Bu durumda tarımsal üreticinin oluşabilecek tüm zararlara karşı korunabilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu noktada tarım sigortasının önemi ortaya çıkmaktadır. Hem Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde hem de gelişmiş ülkelerde, üreticinin (veya çiftçinin) ve tarımsal üretimin olası tüm risklere karşı korunabilmesinde tarım sigortası en fazla tercih edilen ve en etkili sistem olarak değerlendirilmektedir. Doğal riskler (don, sel, kuraklık, dolu vs.) ve çeşitli salgın hastalıkların meydana gelmesi durumunda o bölgede yaşayan tarımsal nüfus maddi ve manevi refah kaybına uğrayacaktır. Ancak tarım sigortasıyla tarımsal varlıklarını (ürün, hayvan vs.) sigorta altına alan üreticiler (çiftçiler) birtakım risklerle karşılaştıklarında zararlarının karşılanacağını ve maddi ve manevi sıkıntıya düşmeyeceklerini bildiklerinden üretim faaliyetlerini istekli ve güvenli bir biçimde yapmaya devam edeceklerdir. Bu durum tarım sigortasının, tarım sektörünün sağlıklı gelişmesine katkıda bulunabilecek önemli bir unsur olduğunu göstermektedir (Güngör, 2006: 27-29).

3. TÜRKİYE'DE TARIM SİGORTASI VE UYGULAMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Türkiye'de tarım sigortaları uygulamasında karşılaşılan sorunları daha iyi analiz edebilmek amacıyla tarım sigortalarının gelişimini ve mevcut durumunu değerlendirmek konuya daha sağlıklı bir bakış açısı getirecektir.

3.1. Türkiye'de Tarım Sigortasının Gelişimi

Türkiye'de tarım sigortalarının gelişimi 3 dönem altında değerlendirilebilir:

3.1.1. Tarım Sigortası Uygulamalarında 1957-1995 Dönemi

Türkiye'de tarım sigortaları, 1926 yılında Türk Ticaret Kanunu'nun sigorta ile ilgili hükümlerinde "zirai sigortalar" olarak yer almıştır. Ancak ilk tarım sigortası poliçesi 1957 yılında Şeker

Sigorta tarafından yapılmıştır. Söz konusu sigorta poliçesi bitkisel ürünlerin dolu riskine karşı düzenlenmiştir (Doğan, 2012: 40). Daha sonra 1959 yılında Başak Sigorta tarafından çiftlik hayvanları sigortası uygulamaları yapılmaya başlanmıştır (Mumcu, 2009: 39). İlgili dönemde 1976 ve 1980 yıllarında Tarım Bakanlığı'na iki adet Tarım Sigortası Kurumu Kanun Tasarısı, 1987 yılında Türkiye için Tarım Sigortalarını Geliştirme Planı, 1993 yılında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'na Tarım Ürün Sigortası Kanun Tasarısı hazırlanmıştır (İsel, 2010: 25-27). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989) tarım ürün sigortasının kurulması için çalışma yapılması öngörülürken Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) ise tarım sigortasının geliştirilmesi gerekliliğine değinilmiştir. Dönem sonu olan 1995 yılında Hazine Müsteşarlığı tarafından Tarım Sigortalarının Teşviki Hakkında Kanun Taslağı hazırlanmıştır (İsel, 2010: 27-28).

3.1.2. Tarım Sigortası Uygulamalarında 1995-2006 Dönemi

1995 yılında mevcut dolu sigortalarının geliştirilmesi ve devlet desteği ile birden çok riske karşı ürün sigortaları uygulamalarına geçilmesi için Tarım Sigortaları Vakfı (TSV) kurulmuştur. Tarım sigortası alanında faaliyet gösteren özel ve resmi bütün şirketlerin Tarım Sigortaları Vakfı'na üye olmasından sonra tarım ürünleri hasar tespiti bağımsız uzmanlar tarafından belirlenmeye başlanmış ve üreticinin zararının doğru bir şekilde tespit edilip ödenmesini sağlamak amacıyla bağımsız bir hasar havuzu meydana getirilmiştir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996-2000), tarım ürünlerinin sigortalanması sisteminin geliştirilmesi fikri öne çıkarken; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Tarım Bilgi Sisteminin kurulması ve ürün sigortası ile ürün sigortasının alt yapısını oluşturacak Çiftçi Kayıt Sistemi'nin geliştirilmesi amaçlanmıştır (Güngör, 2006: 58-60).

Türkiye'de tarım sigortası ve gelişiminde Tarım Şura'larında yer alan yaklaşımlar ve projeksiyonlar da oldukça önemli bir yere sahiptir. Kasım 1998'de yapılan 1. Tarım Şurası, tarım sigortasına dair sorunların ve çözüm önerilerinin çağdaş bir yaklaşımla ele alınması bakımından büyük önem taşımaktadır (Güngör, 2006: 60; DPT, 2000: 31). 2004 yılında gerçekleştirilen 2. Tarım Şurası'nda da tarım sigortalarıyla ilgili üreticinin korunmasına dair kısa, orta ve uzun vadeli değerlendirmeler yapılmıştır. 2. Şura'da Tarım Sigortaları Kanun

Tasarısı'nın hızlı bir şekilde çıkarılması gerekliliğine ve tarım sigortalarının ülke genelinde yaygınlaştırılmasını sağlayacak çalışmalar yürütülmesine vurgu yapılmıştır. Ayrıca tarımda riskin yönetimine ve transferine dair bir sistem kurulmasının yanında can sigortalarının da geliştirilerek üreticinin yaşam garantisinin sağlanması gerekliliği üzerinde durulmuştur (Güngör, 2010: 61-62).

3.1.3. Tarım Sigortası Uygulamalarında 2006 Yılı Sonrası ve Mevcut Durum

Tarım Sigortası Vakfı'nın faaliyetleri, tarım sigortası üzerinde önemle duran Yedinci ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planları ve Tarım Şura'ları, devlet destekli tarım sigortasına geçişin zeminini oluşturmaktadır (Güngör, 2010: 63). 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu'nun 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM) faaliyete geçmiştir (İsel, 2010: 36). Yürürlüğe giren Tarım Sigortaları Kanunu ile devlet, tarım sigortası yaptıran çiftçilere prim desteği vermeye başlamış ancak devlet destekli tarım sigortası poliçesinin kesilmesi 1 Haziran 2006 tarihinden itibaren gerçekleşebilmiştir.

Çağdaş bir risk yönetim biçimi olan Tarım Sigortaları Havuzu ile çeşitli risklere maruz kalan üreticilerin ürünleri güvence altına alınarak sürdürülebilir bir üretim hedeflenmektedir. Tarım Sigortaları Havuzu kapsamında, üreticinin ödemekle yükümlü olduğu sigorta priminin bir kısmı devlet tarafından karşılanmakta ve prim desteği miktarları her yıl Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir (Karaca vd., 2010: 4-6). Bitkisel ürün sigortası, sera sigortası, hayvan hayat sigortası, kümes hayvanları hayat sigortası ve su ürünleri sigortası TARSİM kapsamındaki tarım sigortaları ürün branşlarını oluşturmaktadır (İsel, 2010: 39-40).

Türkiye'de devlet destekli tarım sigortasının yürürlüğe girmesiyle 2000 yılından 2009 yılına tarım sigortasının payında bir artış meydana gelmiş ancak yine de bu artış istenen seviyede gerçekleşmemiştir. 2007 yılı sonrasında sigorta sektörü ile birlikte tarım sigortası büyüme oranında da bir azalma görülmüştür. Özellikle 2008 ve 2009 yıllarındaki büyüme oranları 2007 yılına göre oldukça düşük seviyelerde gerçekleşmiştir (Akçaöz vd., 2010: 247).

Türkiye'de uygulanan tarım sigortası çeşitleri şöyle sıralanmaktadır (Güngör, 2006: 63-64) ;

- Tarım ürünleri dolu sigortası
- Sera sigortası
- Kümes hayvanları hayat sigortası
- Hayvan hayat sigortası

Devlet destekli olan sigorta çeşitleri ise (Saltık, 2017: 57) ;

- Bitkisel ürün sigortası
- Su ürünleri hayat sigortası
- Arıcılık sigortası
- Sera sigortası
- İlçe bazlı kuraklık verim sigortası
- Büyükbaş hayvan hayat sigortası
- Küçükbaş hayvan hayat sigortası
- Kümes hayvanları hayat sigortası

2006 yılı itibariyle Türkiye'de tarım sigortacılığının gelişimini ve mevcut durumunu değerlendirmek amacıyla TARSİM faaliyet raporlarında yer alan sigorta bedeli, prim üretimi, poliçe sayısı, ödenen hasar gibi göstergelere ait verilerden yararlanılabilmektedir. Yıllar itibariyle bu göstergelerde meydana gelen değişiklikler Türkiye'de tarım sigortacılığının gelişimini gözler önüne sermektedir. Türkiye'de devlet destekli tarım sigortaları uygulamaları 1 Haziran 2006 tarihinde başladığından mevcut durum analizi için 2007 yılı verilerini başlangıç almak daha sağlıklı bir karşılaştırma yapılabilmesini sağlayacaktır.

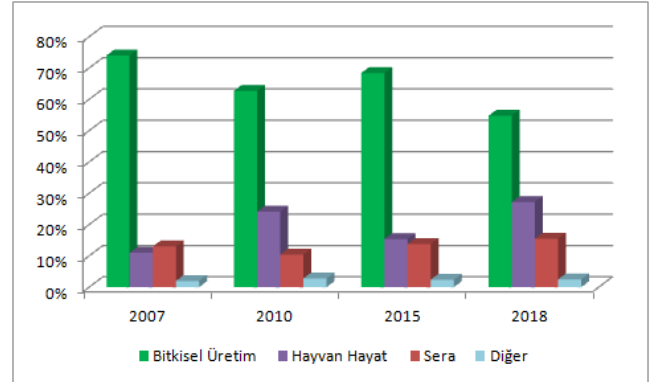
Tablo 1'de, 2007-2018 dönemi tarım sigortaları uygulamalarının gelişimini göstermek amacıyla seçilen göstergelere ait veriler yer almaktadır. Tabloda 2007 yılından 2018 yılına poliçe sayısı, toplam sigorta bedeli, toplam prim üretimi ve ödenen hasara ait verilerdeki yüksek artış dikkat çekmektedir. 2007 yılı itibariyle 218.938 olan poliçe sayısının 2018 yılına gelindiğinde 7 kattan fazla bir artış göstererek 1.607.121'e ulaştığı görülmektedir. Toplam sigorta bedeli ise 2007 yılına göre 15 kat artarak dönem sonu itibariyle 23.153.077.489 TL olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan prim üretimi ve ödenen hasar tutarı miktarları da dönem boyunca önemli artışlar göstererek dönem sonu itibariyle sırasıyla 1.317.031.022 TL ve 762.923.573 TL'ye ulaşmıştır.

Tablo 1. Türkiye’de 2007-2018 Dönemi Tarım Sigortalarına Ait Göstergelerin Gelişimi

	Police Sayısı [adet]	Toplam Sigorta Bedeli [TL]	Toplam Prim Üretimi [TL]	Ödenen Hasar [TL]
2007	218.938	1.478.414.653	64.103.579	43.905.528
2010	260.944	3.987.866.529	185.433.744	121.399.481
2015	1.311.373	12.568.120.564	694.991.072	605.946.710
2016	1.366.550	15.186.084.440	974.001.780	691.174.024
2017	1.493.392	18.654.875.618	1.160.546.158	625.075.321
2018	1.607.121	23.153.077.489	1.317.031.022	762.923.573

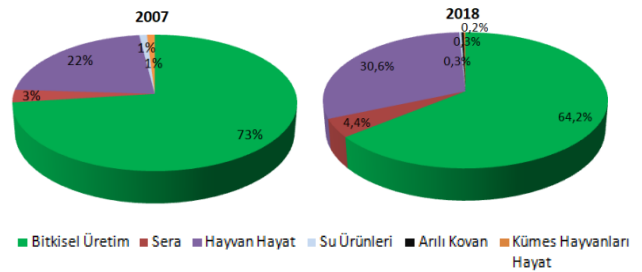
Kaynak: TARSİM, 2018.

Toplam sigorta bedelinin branşlara göre dağılımına bakıldığında, toplam sigorta bedeli içinde en yüksek paya sahip olan branşın bitkisel üretim olduğu görülmektedir. 2007 yılında sigortalanan toplam bedelin %74’ünü bitkisel üretim, %13’ünü sera, %11’ini hayvan hayat sigortaları oluşturmaktadır. Geriye kalan yüzde 2’lik diğer kısmını ise kümes hayvanları ve su ürünleri sigortaları oluşturmaktadır. Toplam sigorta bedeli içinde en yüksek paya sahip olan bitkisel üretimin yüzde payının genel olarak dönem boyunca bir azalma eğiliminde olduğu ve 2018 yılı itibariyle %54,8’e gerilediği görülmektedir. Diğer yandan toplam sigorta bedeli içinde hayvan hayat sigortası yüzdesindeki artış dikkat çekicidir. Hayvan hayat sigortasının payı 2007 yılına göre 2 kattan fazla bir artış göstererek dönem sonunda %27,2’ye ulaşmıştır. Sera sigorta bedeli payı ise 2010 yılında bir miktar azalma gösterse de 2018 yılı itibariyle %15,5 oranına ulaşmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Toplam Prim Üretiminin Branşlara Göre Dağılımı

Kaynak: TARSİM, 2018.

Toplam prim üretiminin branşlara göre dağılımı ise 2007 ve 2018 yılı için Şekil 2’de gösterilmektedir. Her iki yıla ait daire grafikten toplam prim üretimindeki bitkisel üretim payının azaldığı hayvan hayat sigorta prim üretimi payının ise artış gösterdiği görülmektedir. Su ürünleri ile kümes hayvanları hayat branşlarındaki prim üretim payında ise 2018 yılında 2007 yılına göre bir azalma meydana geldiği görülmektedir. Diğer yandan toplam sigorta prim üretimi içinde %3’lük bir paya sahip olan sera prim üretiminin 2018 yılı itibariyle %4,4 e ulaştığı görülmektedir.

Şekil 2. Prim Üretiminin Branşlara Göre Dağılımı

Kaynak: TARSİM, 2018.

3.2. Tarım Sigortasının Uygulama Güçlükleri ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Tarım sigortası diğer sigorta türlerine göre uygulanması daha zor olan ve sigorta şirketleri tarafından pek fazla tercih edilmeyen bir sigorta türüdür. Türkiye’nin gelişmekte olan bir ülke olması dolayısıyla ekonomik, hukuki ve sosyal alt yapısı tarım sigortası uygulamalarını güçleştirmekte ve çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir (Güngör, 2010: 40).

İstatistiki verilerin yetersizliği, tapu kayıtlarının eksikliği, çiftçilerin kültürel ve ekonomik durumu, eğitilmiş sigorta personeli eksikliği ve sigortaya duyulan güvensizlik tarım sigortası sektöründe karşılaşılan en önemli sorunları oluşturmaktadır. Bu bağlamda, doğal afet riskleri ve aktüerya hesapları ile ilgili yeterli istatistiki çalışmalar bulunmaması sigorta şirketlerinin tarım sigortası ile ilgili kararını olumsuz yönde etkileyen bir faktördür. Türkiye’de bu konuda gerekli veriler sağlıklı ve etkin bir şekilde elde edilememektedir. Bu durumda istatistiki verilerin devlet ve meslek örgütlerinin uyumlu çalışmasıyla elde edilmesi yerinde bir davranış olacaktır. Diğer yandan küçük, dağınık ve tapusuz arazilerin toprağını işleyen çiftçinin, yıllar itibarıyla ürünlerinden aldığı verimin tespit edilmesinin güçlüğünden dolayı, bu tarlalarda ekili olan ürünlerin sigortalanması durumunda sigortacının sigortalı alanları kontrol ve hasar tespit işlemi uzun zaman almakta ve maliyetli olmaktadır. Diğer önemli bir sorun, ülkemizde tarım ile ilgilenen kesimin eğitim düzeyi ve ekonomik durumunun oldukça düşük seviyelerde bulunmasıdır. Tarımsal üretimi tercih eden üreticinin tarım sigortası yaptırmayı tercih etmesi için sigortanın anlamını ve kendisine sağlayacağı faydaları çok iyi bilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla tarım kesiminde yer alan üreticinin kadercı yaklaşımını kırmak için tarım sigortası hakkında üretici doğru ve eksiksiz bilgilendirilmelidir. Bu durum sigorta şirketlerine de önemli bir sorumluluk yüklemektedir. Bu konuda iyi yetişmiş eksperler, çiftçinin karşılaşılabileceği riskleri toplayıp istatistiki çalışmalar yapacak uzmanlar ve çiftçilere eğitim verecek uzman teşkilatının bulunması hem çiftçiyi rahatlatıp tarım sigortasına teşvik edecek hem de tarım sigortasının uygulanabilirliğini arttıracaktır. Ancak Türkiye’de maliyet dezavantajı nedeniyle sigorta sektöründe nitelikli personel sayısı eksikliği bulunmakta ve bu durumda tarım sigortası sektöründe önemli bir sorun teşkil etmektedir. Çiftçiler tarafından sigorta şirketlerine duyulan güvensizlik de tarım sigortasına ilgiyi azaltan diğer önemli bir etkidir. Zaten yeterli kültür ve eğitim düzeyine sahip olmayan çiftçi yanlış bilgilere inanmaya ve yanlış yönlendirmelere eğilimli bir durumdadır. Zaman zaman bazı sigorta şirketlerinin de yanlış uygulamaları çiftçinin güvenini iyice sarsmaktadır. Bu durumda çiftçinin tarım sigortası yaptırmayı tercih etmesi için, öncelikle ürünlerinin risklere karşı sigorta ile güvence altına alınacağına tam olarak güven duymalıdır (Güngör, 2010: 41-43; Saltık, 2017: 65-67).

Tarım sigortasının finansmanı, devletin doğal afetlerle ilgili yaptığı yardımlar ve sigorta şirketlerinin ilgisizliği gibi nedenler de yine tarım sigortasına tarım sigortası uygulamasında karşılaşılan diğer güçlüklerdir. Üretici açısından sigortanın ekonomik fonksiyonlarının her yönüyle kavranamaması, enflasyon, sigorta şirketleri açısından tarım kesiminde sigorta primlerinin düşük olması ve 2000 yılında Tarım Sigortaları Kanunu uygulamaya konulana kadar devlet desteğinin olmaması tarım sigortası gelişimini sınırlandırmıştır. Devletin doğal afetlerle ilgili çıkardığı kanunlarda (5254 sayılı “Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Tohumluk Yardımı Hakkındaki Kanun” ve 2090 sayılı “Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkındaki Kanun”) tarım sigortalarına alternatif olarak görülmüş ve bu branştaki gelişmenin önünde engel oluşturmuştur. Ayrıca tarım sigortasını geliştirmek için gerekli alt yapıyı oluşturmanın maliyeti, düşük prim üretimi ve sektörde düzenli işleyen güvenilir bir sistemin olmaması sigorta şirketlerinin bu branşa gerekli ilgiyi göstermemeleri sonucunu doğurmuştur (Güngör, 2010: 42).

3.3. Tarım Sigortacılığının Sürdürülebilirliği

Tarım sigortacılığında gerekli alt yapı (kapsanan riskler, kamu ve özel sektörün rolü, tazminat belirleme, gönüllü veya zorunlu katılım) ve üst yapının (sigorta kapsamındaki çiftçiler, ürünler, sigorta primlerinin belirlenmesi, sigorta bedeli ve hasar tespitinin yapılaş şekli vs.) yanı sıra sistemin sürdürülebilir olması da çok önemli bir konudur. Bu noktada özellikle mali sürdürülebilirlik büyük önem taşımaktadır. Sektörde mali sürdürülebilirliğin temel koşulu ise sisteme yüksek düzeyde çiftçi katılımıdır. Yüksek düzeyde çiftçi katılımını sağlamak için ise sigorta primlerinin makul seviyede olması şarttır.

Sigorta sisteminde risk yönetiminde başarı hem çiftçinin hem de sigortacının sahip olduğu bilgiye bağlıdır. Devlet destekli tarım sigortalarının uygulamaya konulması ile TARSİM’in çalışmaları ve araştırmalarıyla daha sağlıklı güncel veriler ve bilgiler elde edilmeye başlanmıştır. Meteoroloji Genel Müdürlüğü, tarım sigortalarında risklerin değerlendirilmesi, teminatların geliştirilmesi, aktüeryal ve hasar tespit çalışmalarının sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için tüm verileri TARSİM ile paylaşmaktadır. Tarım sektöründe en önemli riskin doğal afetler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, risk bölgelerinin belirlenmesinde meteorolojik

çalışmaların veri yeterliliği konusunda çok önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sistemin sürdürülebilirliği açısından diğer önemli bir husus personel yeterliliğidir. Tarım sigortası diğer sigorta türlerinden farklı olarak yapısı gereği teknik detayları olan bir branştır. Bu nedenle risk bölgelerinin doğru belirlenmesi, sigorta prim oranlarının saptanması, iklimsel verilerin oluşturulması, yeni sigorta ürününün tespiti, profesyonel bir şekilde teknik desteğin sağlanması, çiftçilerle sağlıklı bir iletişim kurulması ve tazminatın hesaplanması için konularında uzman ve nitelikli personeller istihdam edilmelidir. Ayrıca ahlaki risk ve ters seçim durumları da sistemin sürdürülebilirliğini etkileyecek önemli bir konudur. Sigorta poliçesi yapılmadan önce sigorta acentesinin çiftçi hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olmaması sonucu ters seçim durumu doğmaktadır. Poliçe düzenlendikten sonra sigortacının çiftçinin davranışlarını gözlemlememesi veya tahmin edememesi sonucunda ise ahlaki tehlike oluşmaktadır. Bu durumlar, sigorta yaptırdıktan sonra alacağı tazminatı düşünen çiftçinin ürüne gereken ilgiyi göstermemesine neden olabilir ve bu durumda sigorta şirketlerinin büyük maddi kayıplara uğramasına yol açabilir (Keskinkılıç ve Alemdar, 2013: 121-122).

4. LİTERATÜR ÖZETİ

Bu bölümde Türkiye'de tarım sigortası uygulamasını etkileyen faktörler, tarım sigortasının uygulama güçlükleri ve sorunlarını analiz eden 15 adet ampirik çalışma özeti değerlendirilmektedir. Bu çalışmaların tamamına yakın bir bölümünde anket yöntemi kullanılmakla beraber çeşitli resmi kuruluşlardan elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Ayrıca binomial probit modeli, yapay sinir ağları yaklaşımı modeli, logit modeli, basit tesadüfi örnekleme, binomial logit modeli, çok boyutlu örnekleme analizi ve kümeleme analizi gibi çeşitli yöntemler kullanılmıştır.

Üreticilerin bitkisel ürün sigortası yaptırmasında etkili olan faktörleri belirlemeye çalışan çalışmalardan bir tanesi İkikat Tümer vd.'ne (2019) aittir. Konya ilinin Ilgın ilçesinde 95 üreticiyle yüz yüze yapılan anketlerden elde edilen verilerin kapsandığı bu araştırma sonucunda, çiftçilerin bitkisel ürün sigortası yaptırma isteklerinin, çiftçinin eğitimi, ailedeki birey sayısı, bitkisel üretim tecrübesi ve bitkisel üretim geliri ile pozitif yönlü bir ilişki içinde olduğu; işletme dışı yatırımla ise negatif yönlü bir ilişki içinde bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca

çiftçilerin %77.89'unun bitkisel ürün sigortası yaptırdığı ve bitkisel ürün sigortası yaptıran çiftçilerin %73.68'inin tekrar sigorta yaptırmak istediği saptanmıştır. Tekirdağ ilinin Hayrabolu, Malkara ve Süleymanpaşa ilçelerinde 192 üreticinin tarım sigortası sisteminde karşılaştıkları sorunları 2015 yılı üretim dönemi için değerlendiren bir başka çalışma Yazgı ve Olhan'a (2018) aittir. Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB), Tarım Sigortaları Havuzu (TARSiM) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi kurum ve kuruluşlardan elde edilen verilerinde değerlendirildiği araştırma sonucunda, eksperlerin hasar tespitini doğru yapamamaları, yeterli bilgiye sahip olmamaları, kaba davranışları ve sigorta maliyetlerinin yüksekliği tarım sigortası sisteminde karşılaşılan en önemli sorunlar olarak tespit edilmiştir. Uşak ilinde buğday üreticilerinin kuraklık sigortasına istekli olup olmamasını etkileyen faktörleri seçilmiş 75 tarım işletmesi ve 2013-2014 dönemi için inceleyen Naseri ve Saner (2017) ise kuraklık riskinin sigortalılaşmasına isteklilik durumuna; tarım sigortası hakkında bilgi sahibi olma ve tarım sigortasıyla ilgili kursa katılma durumunun daha fazla duyarlı olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca hayvancılık faaliyetine yer vermenin ve tarım sigortası hakkında bilgi düzeyinin de kuraklık riskinin sigortalılaşmasına isteklilik durumunu pozitif yönde etkilediğini saptamıştır.

Diğer yandan Aydın vd.'ne ait bir çalışmada (2016), Kırklareli ve Edirne illerinde üreticilerin tarım sigortası uygulamalarına yaklaşımı değerlendirilmiştir. Araştırmada Edirne ve Kırklareli illerinde sigorta yaptıran ve yaptırmayan toplam 317 üretici kapsanmıştır. Elde edilen bulgularda, üreticilerin toplam yıllık gelir ve tarımsal gelirlerinin, arazi miktarlarının, eğitim düzeylerinin ve tarımsal deneyimlerinin tarım sigortası yaptırmasında pozitif yönde etkilediği tespit edilirken; tarım dışı faaliyetlerle uğraşmalarının ise negatif yönde etkilediği saptanmıştır. Bunun yanında Ortadoğu Anadolu Bölgesi'nde (TRB) bitkisel ürün sigortası uygulama sonuçlarının 2007-2015 Ağustos dönemi için değerlendirildiği bir diğer çalışma Terin ve Aksoy'a (2015) aittir. Yapılan analiz sonucunda Ortadoğu Anadolu Bölgesi'nde bitkisel ürün sigortası yaptıran üreticilerin büyük bir kısmının (%87,80) Malatya ilinde olduğu tespit edilmiştir. Bitkisel ürün sigortası yaptıran üreticilerin en düşük olduğu il ise Bingöl'dür (%0,03). Elazığ, Bitlis, Van ve Muş illerinde ise bitkisel ürün sigortası yaptıran üretici sayısında az da olsa yukarı yönlü bir artış trendi saptanmıştır. Ankara, Çorum ve Kayseri illerinde

üreticilerin tarım sigortalarından haberdar olma durumlarını ve tarım sigortasına yönelik eğilimlerini 2012 yılı için 355 işletmeden elde edilen verilere göre değerlendiren Taşçı vd. (2014), Ankara ve Çorum illerinde üreticilerin bitkisel ürün sigortası yaptırmamalarının ana nedeninin gelir yetersizliği olduğunu belirlemiştir. Kayseri ilinde ise sigortanın gereksiz bir masraf unsuru olarak görülmesi sigorta yaptırmamanın nedeni olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, Ankara ve Kayseri’de hasar tespitinin düzgün ve zamanında yapılamaması; Çorum’da sigorta primlerinin yüksek olması bitkisel ürün sigortası yaptıran işletmelerin en önemli sorunları olarak tespit edilmiştir. Yine Malatya ili kapsamında, 2011 yılı için, bitkisel ürün sigortası uygulamalarına ilişkin 122 üreticinin bakışını değerlendiren Aslan vd.’ne (2012) ait araştırma sonuçlarına göre üreticilerin tarım sigortasından %100 oranında haberdar oldukları ancak üreticilerin büyük çoğunluğunun (%81,1) 2005 yılında kabul edilen Tarım Sigortaları Kanunu’ndan sonra tarım sigortasından haberdar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sigorta yaptıran üreticilerin büyük bir çoğunluğunun (%68,85) diğer üretim döneminde sigorta yaptırmayacağı saptanmıştır. Yüksek sigorta primleri ve eksperlerin hasar tespitindeki davranışlarının üreticilerin tekrar sigorta yaptırmamasındaki en önemli nedenler olduğu tespit edilmiştir.

Bir diğer önemli çalışma Ertan ve Gök’e (2012) aittir. Çiftçilerin tarım sigortası yaptırma kararlarında etkili olan faktörlerin ve etki düzeylerinin araştırıldığı çalışmada Isparta ilinde Eğirdir ilçe merkezi ve bu ilçeye bağlı 20 köy ve 4 belde kapsamında 427 üretici ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgularda, çiftçilerin yaşları ile tarım sigortası yaptırma oranları arasında ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca tarım sigortalarındaki devlet desteği konusunda bilgilendirmenin artırılmasının tarım sigortası yaptırma oranını artıracığı tespit edilmiştir. Üreticilerin tarım sigortası yaptırmasını etkileyen faktörleri Bursa ili için araştıran Pezikoğlu vd. (2012), devlet destekli tarım sigortası yaptıran ve yaptırmayan 82 üreticiyi analize tabi tutmuştur. Analiz sonucunda bitkisel ürün sigortasının yaygınlaşmasında devlet desteğinin ve tanıtım toplantılarının önemli bir paya sahip olduğu tespit edilmiştir. Hisseli arazileri işleyenler ve buldukları alanlarda önemli sayılabilecek bir doğal riskle karşı karşıya olmayanların tarım sigortası yaptırma konusunda kararsız olduğu saptanmıştır. Hayvan hayat sigortası yaptıran çiftçilerin bitkisel ürün

sigortası yaptırma istekliliklerini 2006 yılı için araştıran İkikat Tümer (2011), Tokat ilinin Turhal ilçesinde tarım sigortası yaptıran ve yaptırmayan 100 çiftçi ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen verileri değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda, bölgedeki çiftçilerin Tarım Sigortası Kanunu’ndan haberdar oldukları halde tarım sigortası yaptırmaya istekli olmadıkları tespit edilmiştir. Analizde hayvan hayat sigortası yaptıran çiftçilerin %56’sının yaptırmayanların ise %34’ünün bitkisel ürün sigortası yaptırmaya gönüllü oldukları saptanmıştır. Sigortalı çiftçiye sorumluluklarının yeterince anlatılmaması ve sigorta şirketlerine olan güvensizlik tarım sigortalarına duyulan isteksizliğin en önemli nedenleri olarak tespit edilmiştir.

Tarım sigortasının etkilerini, uygulanabilirliğini ve tarım sigortası modellerini araştıran Gülçubuk ve Güneş (2010), Gümüşhane’nin Şiran ilçesindeki 9 köyde yer alan üreticileri değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda incelenen tüm köylerin tarım sigortası kapsamı bakımından aynı davranışa sahip olduğu görülmüştür. Tüm köylerde aşırı yağış, sel, dolu, don, kuraklık ve yangın gibi risklere karşı tarım sigortası yaptırılmadığı tespit edilmiştir. Araştırmada ürün sigortası ve hayvan sigortası yaptırılmamasındaki en önemli nedenlerin çiftçilerin konu ile ilgili bilgi eksikliği ve sunulan sigorta planlarına duyulan güvensizlik olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan Çukur vd. (2008), kayısı üreticilerinin riskin transferinde sigortaya bakış açılarını ve 2006 yılında çıkarılan yeni tarım sigorta yasası ile ilgili görüşlerini değerlendirmiştir. Malatya ilinin Doğanşehir ilçesi Polatdere köyünde yer alan 65 üreticiyle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler değerlendirilmiştir. 2007 yılı için yapılan çalışmada elde edilen bulgularda, araştırma alanında yer alan işletmelerin büyük çoğunluğunun ürün sigortası yaptırmadığı belirlenmiş, bunun en önemli nedenlerinin ise üretici bütçesine ek masraf getirmesi (%93,10) ile geçmişte sigorta şirketlerine duyulan güvensizlik (%6,90) olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca üreticiler en önemli risk kaynaklarının sırasıyla don, dolu, sel, tek bir ürüne dayalı üretim yapılması ve gübre, ilaç, mazot gibi girdi fiyatlarının yüksekliği olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan üreticilerin riski önlemede sigortaya bakış açılarının genelde olumlu olduğu tespit edilmiştir. Tarımsal ürün sigortası için çiftçi algılarına göre bitkisel ürün risk haritası ortaya koymayı amaçlayan Şahin ve Miran’a (2007) ait bir çalışmada İzmir ilinin Bayındır ilçesinde 162 işletmede yapılan 538 ürün anketi sonuçları değerlendirilmiştir. 2006 yılı için yapılan araştırma

sonucunda üreticilerin algıladığı en yüksek riskin pazar riski (%51,8) olduğu ve bunu doğal koşullardan kaynaklanan risklerin takip ettiği, en düşük riskin ise finans riski (%0,1) olduğu tespit edilmiştir. Birinci ve İkikat Tümer (2006) ise Erzurum ili kapsamında 16 köyde yer alan 150 çiftçinin tarım sigortasına karşı tutumlarını 2004 yılı için değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda tarım sigortası yaptırma eğiliminin, çiftçileri bilgilendirerek, eğitim seviyesini ve yaşam standartlarını yükselterek artırılabilceği tespit edilmiştir. Yine çiftçilerin risk davranışlarına göre tarım sigortası ile ilgili fikirlerini ve kararlarını inceleyen Akçaöz vd. (2006), 2003 yılı üretim dönemi için Antalya ilinin Merkez, Manavgat ve Serik ilçelerine bağlı köylerde yer alan 143 çiftçi ile yapılan anketlerden elde edilen veriler değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda işletmelerin büyük bir kısmında (%77,6) düzenli olarak tarım sigortası yapılmadığı belirlenmiştir. Bu durumun nedenlerinin ise işletmelerin gelir yetersizliği, primlerin yüksekliği ve zarar ödemelerindeki düzensizlikler olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de Tarım Sigortası Uygulamalarını Konu Alan Ampirik Çalışma Özetleri

İkikat Tümer vd. (2019)	Yöntem/Metot	Anket Yöntemi, Binomial Probit Modeli
	Zaman Dilimi	
	Mekân Kapsamı	Konya ilinin Ilgın ilçesi
	Amaç	Üreticilerin bitkisel ürün sigortası yaptırımlarında etkili olan faktörleri belirlemek.
	Bulgular	Bitkisel üretim sigortası yaptırma isteklerinin, çiftçinin eğitimi, bitkisel üretim tecrübesi ve bitkisel üretim geliri ile pozitif yönlü bir ilişki içinde olduğu saptanmıştır.
Yazgı ve Olhan (2018)	Yöntem/Metot	Anket Yöntemi, Çeşitli kuruluşlardan elde edilen veriler
	Zaman Dilimi	2015
	Mekân Kapsamı	Tekirdağ ilinin Hayrabolu, Malkara ve Süleymanpaşa ilçeleri
	Amaç	Üreticilerin tarım sigortası sisteminde karşılaştıkları sorunları tespit etmeye çalışmak.
	Bulgular	Ekspertlerin hasar tespitini doğru yapamamaları, yeterli bilgiye sahip olmamaları ve

Naseri ve Saner (2017)	Yöntem/Metot	sigorta maliyetlerinin yüksekliği karşılaşılan en önemli sorunlar olarak tespit edilmiştir.
	Zaman Dilimi	Anket Yöntemi, Yapay Sinir Ağları Yaklaşımı, Logit Modeli
	Mekân Kapsamı	2013 - 2014
	Amaç	Uşak
	Bulgular	Buğday üreticilerinin kuraklık sigortasına istekli olup olmasını etkileyen faktörleri incelemek.
Ayдын vd. (2016)	Yöntem/Metot	Kuraklık riskinin sigortalanmasına isteklilik durumuna; tarım sigortası hakkında bilgi sahibi olma ve tarım sigortasıyla ilgili kursa katılma durumunun daha fazla duyarlı olduğu tespit edilmiştir.
	Zaman Dilimi	Anket Yöntemi, Logit Regresyon Analizi
	Mekân Kapsamı	Kırklareli ve Edirne
	Amaç	Üreticilerin tarım sigortası uygulamalarına yaklaşımını değerlendirmek.
	Bulgular	Üreticilerin toplam yıllık gelir ve tarımsal gelirlerinin, arazi miktarlarının, eğitim düzeylerinin ve tarımsal deneyimlerinin tarım sigortası yaptırımlarını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.
Terin ve Aksoy (2015)	Yöntem/Metot	TARSİM'den elde edilen veriler kullanılmıştır.
	Zaman Dilimi	2007 - 2015
	Mekân Kapsamı	Ortadoğu Anadolu Bölgesi
	Amaç	Bitkisel ürün sigortası uygulama sonuçlarını değerlendirmek.
	Bulgular	Ortadoğu Anadolu Bölgesi'nde bitkisel ürün sigortası yaptıran üreticilerin büyük bir kısmının Malatya ilinde olduğu tespit edilmiştir.
Taşçı vd. (2014)	Yöntem/Metot	Anket Yöntemi
	Zaman Dilimi	2012
	Mekân Kapsamı	Ankara, Çorum ve Kayseri
	Amaç	Üreticilerin tarım sigortalarından haberdar olma durumlarını ve tarım sigortasına yönelik eğilimleri incelemek.

	Bulgular	Ankara ve Çorum illerinde üreticilerin bitkisel ürün sigortası yaptırmamalarının ana nedeninin gelir yetersizliği olduğu tespit edilmiştir.
Aslan vd. (2012)	Yöntem/Metot	Anket Yöntemi Basit Tesadüfî Örneklem
	Zaman Dilimi	2011
	Mekân Kapsamı	Malatya
	Amaç	Bitkisel ürün sigortası uygulamalarına üreticilerin yaklaşımını değerlendirmek.
	Bulgular	Yüksek sigorta primi ve eksperlerin hasar tespitindeki davranışlarının üreticilerin tekrar sigorta yaptırmamasındaki en önemli nedenler olduğu tespit edilmiştir.
Ertan ve Gök (2012)	Yöntem/Metot	Anket Yöntemi
	Zaman Dilimi	
	Mekân Kapsamı	Isparta ilinin Eğirdir ilçesi
	Amaç	Çiftçilerin tarım sigortası yaptırma kararlarında etkili olan faktörlerin tarım sigortası yaptırmadaki etkileri ve etki düzeylerini araştırmak.
	Bulgular	Çiftçilerin yaşlarının ve eğitim seviyelerinin tarım sigortası yaptırmada önemli etkisinin bulunduğu saptanmıştır.
Pezikoğlu vd. (2012)	Yöntem/Metot	Anket Yöntemi Basit Tesadüfî Örneklem
	Zaman Dilimi	
	Mekân Kapsamı	Bursa
	Amaç	Üreticilerin tarım sigortası yaptırmasını etkileyen faktörleri araştırmak.
	Bulgular	Bitkisel ürün sigortasının yaygınlaşmasında devlet desteğinin ve tanıtım toplantılarının önemli bir paya sahip olduğu tespit edilmiştir.
İkikat Tümer (2011)	Yöntem/Metot	Anket Yöntemi, Binomial Logit Model
	Zaman Dilimi	2006
	Mekân Kapsamı	Tokat ilinin Turhal ilçesi
	Amaç	Hayvan hayat sigortası yaptıran çiftçilerin bitkisel ürün sigortası yaptırma istekliliklerini araştırmak.
	Bulgular	Bölgedeki çiftçilerin Tarım Sigortası Kanunu'ndan

		haberdar oldukları halde tarım sigortası yaptırmaya istekli olmadıkları tespit edilmiştir.
Gülçubuk ve Güneş (2010)	Yöntem/Metot	Anket Yöntemi
	Zaman Dilimi	
	Mekân Kapsamı	Gümüşhane'nin Şiran ilçesi
	Amaç	Tarım sigortasının etkilerini, uygulanabilirliğini ve tarım sigortası modellerini araştırmak.
	Bulgular	Ürün sigortası ve hayvan sigortası yaptırılmamasındaki en önemli problemin çiftçilerin konu ile ilgili bilgi eksikliği ve sunulan sigorta planlarına duyulan güvensizlik olduğu tespit edilmiştir.
Çukur vd. (2008)	Yöntem/Metot	Anket Yöntemi
	Zaman Dilimi	2007
	Mekân Kapsamı	Malatya ilinin Doğanşehir ilçesinin Polatdere köyü
	Amaç	Kayıp üreticilerinin riskin transferinde sigortaya bakış açılarını değerlendirmek.
	Bulgular	Araştırma alanında yer alan işletmelerin büyük çoğunluğunun ürün sigortası yaptırmadığı ve bunun en önemli nedenlerinin ise üretici bütçesine ek masraf getirmesi ile geçmişte sigorta şirketlerine duyulan güvensizlik olduğu tespit edilmiştir.
Şahin ve Miran (2007)	Yöntem/Metot	Anket Yöntemi, Çok Boyutlu Örneklem Analizi, Kümeleme Analizi
	Zaman Dilimi	2006
	Mekân Kapsamı	İzmir ilinin Bayındır İlçesi
	Amaç	Tarımsal ürün sigortası için çiftçi algılarına göre bitkisel ürün risk haritası ortaya koymak.
	Bulgular	Üreticilerin algıladığı en yüksek riskin pazar riski olduğu ve bunu doğal koşullardan kaynaklanan risklerin takip ettiği saptanmıştır.
Birinci ve İkikat Tümer (2006)	Yöntem/Metot	Anket Yöntemi
	Zaman Dilimi	2004
	Mekân Kapsamı	Erzurum
	Amaç	Çiftçilerin tarım sigortasına karşı tutumlarını değerlendirmek.

	Bulgular	Tarım sigortası yaptırmaya eğiliminin çiftçileri bilgilendirerek, çiftçilerin eğitim seviyelerini ve yaşam standartlarını yükselterek artırılabilmesi tespit edilmiştir.
Akçaöz vd. (2006)	Yöntem/Metot	Anket Yöntemi
	Zaman Dilimi	2003
	Mekân Kapsamı	Antalya ilinin Merkez, Manavgat ve Serik ilçelerine bağlı köyler
	Amaç	Çiftçilerin risk davranışlarına göre tarım sigortası ile ilgili tutumlarını incelemek.
	Bulgular	İşletmelerin büyük bir kısmında düzenli olarak tarım sigortası yapılmadığı ve bu durumun nedenlerinin ise işletmelerin gelir yetersizliği, primlerin yüksekliği ve zarar ödemelerindeki düzensizlikler olduğu tespit edilmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

5. SONUÇ

Küresel ısınma ve iklim değişikliğine bağlı olarak artış gösteren doğal afetlerden en çok etkilenen sektör tarım sektörüdür. Söz konusu sektör diğer sektörlerden farklı olarak daha hassas bir yapıya sahiptir. Bu hassaslık üretim sürecinde üreticinin çoğunlukla öngöremeyeceği veya öngörse de engelleyemeyeceği risklere (sel, kuraklık, deprem, don vs. gibi doğal afetler) açık olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla tarımsal üreticinin üretim yaparken kendisini ve ürünlerini güvence altında hissetmesi ekonomik ve sosyal açıdan daha etkin ve verimli sonuçlar alınmasını sağlayacaktır. Tarım sigortası çiftçiye bu güvenciyi vermeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmada 2000 yılı sonrasında Türkiye'de tarım sigortası uygulamaları ve sorunlarının analiz edildiği akademik çalışmaların bulguları değerlendirilmektedir. Bu bulgular değerlendirilirken çeşitli resmi kuruluşlardan sağlanan verilerle konuya yaklaşan teorik çalışmalardan da faydalanılmaktadır. Ampirik çalışmalardan oluşan literatür özeti bölümünden yola çıkılarak Türkiye'de tarım sigortası uygulamasının durumu, gelişememe nedenleri ve sorunları mercek altına alınmıştır.

Bu bağlamda Türkiye'de tarımsal üreticilerin tarım sigortası yaptırmayı tercih etmemelerindeki nedenlerin başında tarım sigortası hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları ve sigorta primlerinin yüksekliği gelmektedir. Tarımsal üreticinin eğitim seviyesinin düşük olması nedeniyle kulaktan dolma ya da doğru olmayan bilgilere çabuk inanması, duyduklarını araştıran bir yapıya sahip olmaması, bazı sigorta şirketlerinin de hatalı tutum ve davranışları çiftçinin tarım sigortası hakkında yeterli bilgi edinemesine hatta yanlış bilgilenebilmesine neden olmaktadır. Ayrıca sigorta primlerinin yüksekliği zaten geliri çok yüksek miktarlarda olmayan çiftçiyi tarım sigortasından caydırıcı bir etken olmaktadır. Literatür özetinde sunulan ampirik araştırmaların bir diğer bulgusu, eksperlerin hasar tespitini profesyonellikten uzak ve doğru yapamamaları sonucu sigorta şirketlerine duyulan güvensizliğin çiftçilerin tarım sigortası yaptırmaya kararlarını etkilemesidir. Türkiye'de aslında çoğu sektörde olduğu gibi sigorta sektöründe de nitelikli ve eğitimli personel eksikliği bulunmaktadır. Dolayısıyla işini seven ve işinde profesyonel uzmanların istihdam edilememesi söz konusu sektörde de bir dezavantaj yaratmaktadır. Zaten konuyla ilgili yeterli ve doğru bilgiye sahip olmayan üretici, eksperlerin veya sigorta şirketlerinin kendisine doğru bilgiyi doğru tutumlarla aktaramaması nedeniyle güven sorunu yaşamakta ve tarım sigortası yaptırmaya gönüllü olmamaktadır. Çalışmaların elde ettiği diğer önemli bir tespit yukarıda da bahsi geçtiği üzere çiftçinin eğitim durumunun sigortaya bakış açısı üzerindeki etkisidir. Eğitimli ve bilinçli üretici sigortanın kendisine sağlayacağı faydaları daha iyi kavrayabilmekte ve sigorta yaptırmaya daha istekli olmaktadır. Ayrıca bitkisel üretim tecrübesi, bitkisel üretim geliri, üreticilerin toplam yıllık geliri ile tarımsal gelirleri ve üreticilerin arazi miktarları da tarım sigortası yaptırmayı etkilemektedir. Gelir miktarı ve arazi büyüklüğü arttıkça üreticiler tarım sigortası yaptırmaya daha fazla gönüllü olmaktadır.

Ampirik araştırmalar ve resmi kuruluşlardan elde edilen verilerle yapılan diğer araştırmalar sonucu elde edilen önemli bir bulgu da devlet desteğinin tarım sigorta sektörünü önemli derecede etkilediği yönündedir. 2005 yılı sonrasında uygulamaya konan Tarım Sigortaları Kanunu ile faaliyete geçen TARSİM sistemi ile Türkiye'de tarımsal üreticinin sigorta yaptırmaya daha istekli hale geldiği tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre, 2005 yılı sonrasında Türkiye'deki tarım sigortası faaliyetlerinin ve tarım sigortasına bakış açısının, 2005 yılı öncesine

göre önemli ölçüde değişiklik gösterdiği saptanmıştır. Perçin (2011), uzmanlık tezinde geleneksel tarım sigortaları (2005 yılı öncesi uygulanan tarım sigortası) ile devlet destekli tarım sigortası (TASİM) uygulamalarını swot analizi ile karşılaştırmış ve geleneksel sigorta uygulamalarındaki açıkların ve zayıf yönlerin devlet destekli sisteme göre çok daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca Mumcu'ya (2009) ait bir başka tez çalışmasında Türkiye'de geleneksel devlet sigortasına geçiş sonrası dönemde (2005-2008) , önceki döneme göre (2001-2005) prim üretiminde bir artış tespit edilmiştir. Araştırmada resmi kaynaklardan elde edilen veriler kullanılmış ve TARSİM in güçlü ve zayıf yönlerine de değinilmiştir. TARSİM sistemini ve yıllık faaliyetlerini detaylı olarak araştıran Saltık (2017) ise 2007 yılından 2016 yılına kadar devlet destekli tarım sigortaları kapsamında her yıl için sigortalanan toplam bedel prim üretimi, düzenlenen poliçe sayısı ve ödenen hasar bedelini incelemiştir. Düzenlenen poliçe sayısının, üreticilerin tarım sigortaları ile sigortalanan toplam bedelin yıllar itibariyle sürekli artış gösterdiğini tespit etmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye'de tarım sigortası sektörünün gelişmesini etkileyen en önemli faktörler, çiftçinin finansman sorunu başta olmak üzere sigorta sektörüne duyulan güvensizliktir. Dolayısıyla Türkiye'de tarım sigortası uygulamalarının geliştirilebilmesi için devlet desteğinin şart olduğu anlaşılmaktadır. Devlet desteği ile çiftçinin finansman sorunu kısmen de olsa çözülebilecektir. Bu bağlamda devletin tarım sigortalarının primine veya hasarına destek sağlamasının bu branşın gelişimi için gerekli olduğu görülmektedir. Devletin çiftçinin prim yükünü azaltması ve desteği çiftçiye güven verecek ve onu daha çok üretime teşvik edecektir.

Devlet desteğinin yanı sıra, üreticilerde tarım sigortası yaptırma bilincinin oluşması için gerekli eğitim programları sistemin gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır. Diğer yandan primlerin miktarı ve düzenleme biçimi de çok önemli bir konudur. Çiftçinin üreteceği ürünün, üretim, risk ve bölge özelliği göz önünde bulundurularak prim miktarının belirlenmesi çok daha sağlıklı bir uygulama olacaktır (Güngör, 2006: 39-40). Devlet imkanları dahilinde prim desteği ve prim miktarının aktüeryal çalışmalar temel alınarak, çiftçinin beklentilerini de karşılayarak çiftçiyi memnun edecek şekilde hesaplanması sistemin sağlıklı gelişmesini sağlayacaktır. Hatta her sene devlet tarafından yeniden düzenlenen prim desteği miktarının imkanlar elverdiği ölçüde makul miktarlarda da olsa artırılması çiftçileri tarım

sigortası yaptırmaya teşvik edici bir unsur oluşturacaktır. Çiftçi tarım sigortasıyla kendinin ve ürünlerinin tam olarak korunacağına inandığı ve sigorta programının güvenilir olduğunu bildiği takdirde sigorta yaptırmaya hevesli olacaktır. Bu nedenle tarım sigortası konusunda çiftçi eğitimlerine önem verilmeli ve bu eğitimlerde özellikle hasar tespiti ve prim ödemesi hakkında detaylı bilgiler verilmelidir. Çiftçiler eksperlerin doğru ve tarafsız bir şekilde değerlendirme yaptıklarına dair şüphe duyduğu ve bu durumu kendisi gibi diğer üreticilere de aktardığı takdirde sisteme duyulan güven de sarsılacaktır. Böyle bir riske karşı eksperlere hem teknik konulara hem de gerekirse üreticiyle kuracakları ilişki ve diyaloga dair düzenli eğitimler verilmelidir. Ayrıca üreticinin hasar ihbarından son aşamaya kadar eksiksiz ve doğru bilgilendirilmesi, her konudaki şikayetinin dikkate alınarak ilgiyle dinlenilmesi ve üreticiyle sağlıklı bir ilişki içinde olunması üreticiye güven vererek sisteme olan inancının sürekliliğini sağlayacaktır.

Yine resmi kuruluşlar, sigorta şirketleri ve TARSİM işbirliği ile düzenlenecek seminerler, eğitim çalışmaları hatta televizyon programları tarım sigortasının daha iyi anlaşılabilmesi ve üretici tarafından benimsenebilmesi için çok önemli bir adım olacaktır. Üreticiye tarım sigortaları konusunda devlet desteği ve TARSİM'in işleyişi, faaliyetleri ve faydaları anlatılmalı ve üretici bilinçlendirilmelidir.

Yararlanılan tüm kaynaklar ve konuyla ilgili tüm araştırmalara ait bulgular göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye gibi tarım sektörü için uygun ve elverişli koşullara sahip bir ülkede, bu sektörün geliştirilmesi ve sektör sorunlarına kısmen de olsa çare olabilmesi bakımından tarım sigortası üzerinde önemle durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım sigortası uygulamasında çiftçinin profilinin ne kadar önemli olduğu da tüm bu araştırmalardan elde edilebilecek diğer önemli bir çıkarımdır. Türkiye'de tarımsal üretici, çoğunlukla üretim planlaması yapmayan, gerekli ve yeterli bilince ve eğitim seviyesine ulaşmamış, teknik imkanlardan yeterince yararlanamayan ve genellikle maddi durumu sınırlı olan bir profile sahiptir (Doğan vd., 2015: 39). Tarımsal üreticilerin eğitim seviyesinin düşük olması, tarım işletmelerinin çoğunluğunun arazi bakımından küçük işletmeler olması, arazilerin çok parçalı, dağınık ve düzensiz olması, tarımsal üreticilerin örgütlenmede en zayıf kitle olması, yüksek girdi fiyatları ve sektörün finansman ihtiyacı Türkiye'de tarım sektörünün başlıca yapısal sorunlarını

oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu sorunlar göz önünde bulundurulduğunda tarım sigortasının gelişememe nedenleri daha net anlaşılabilir. Görüldüğü üzere aslında tarım sektöründeki yapısal sorunların çözümü üreticilerin tarım sigortasına bakışını da olumlu yönde daha kolay değiştirebilecektir. Bu noktada konunun kesinlikle uzun vadeli ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Akçaöz, H., Özkan, B. ve Kızılay, H. (2006). Antalya İlinde Tarımsal Üretimde Risk Yönetimi Ve Tarım Sigortası Uygulamaları, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3-2, 93-103.

Aslan, A., Atay, S. ve Paksoy, M. (2012, 5-7 Eylül). Malatya ilinde bitkisel ürün sigortaları uygulamalarına çiftçilerin yaklaşımı. Tarım Ekonomisi Araştırma ve Verileri. <http://www.tarimarsiv.com/wp-content/uploads/2017/05/542-546.pdf> (Erişim Tarihi, 10 Temmuz 2019).

Aydın, B., Özkan, E., Hurma, H. ve Yılmaz, F. (2016) Kırklareli ve Edirne İllerinde Üreticilerin Ürün Sigortası Uygulamalarına Yaklaşımı, *Derim*, 33-2, 249-262.

Barış, Ö. (2007) *Türkiye'de ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Risk Yönetimi ve Tarım Sigortalarının AB'ye Uyumu Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.

Birinci, A. ve İkikat Tümer, E. (2006) The Attitudes of Farmers Towards Agricultural Insurance: The Case of Erzurum, Turkey, *Die Bodenkultur*, 57-2: 49-55.

Çukur, F., Saner, G., Çukur, T. ve Uçar, K. (2008). Malatya İlinde Kayısı Üreticilerinin Riskin Transferinde Tarım Sigortasına Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: Doğanşehir İlçesi Polatdere Köyü Örneği, *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 45-2, 103-111.

Doğan, R. (2012) *Türkiye'de ve Avrupa'da Tarım Sigortaları Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Fakültesi, Tekirdağ.

Doğan, Z., Arslan, S. ve Berkman, A.N. (2015) Türkiye'de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8-1, 29-41.

DPT, (2000) *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.

Ertan, A. ve Gök, M. (2012). Eğirdir İlçesi Tarım Üreticilerinin Tarım Sigortası Yaptırmaya Karar Verme Sürecinde Etkili Olan Faktörlerin Analizi, *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3-5, 66-76.

Gülçubuk, B. ve Güneş, E. (2010). Applicable Agricultural Insurance Models at the Rural Area: A Case Study from Turkey, *Scientific Research and Essays*, 5-9, 837-844.

Güngör, M. (2006) *Türkiye'de Tarım Sigortası Uygulamaları ve Devlet Destekli Tarım Sigortası*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

İkikat Tümer, E. (2011). Bitkisel Ürün Sigortası Yaptırma İsteğinin Belirlenmesi: Tokat İli Örneği, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 42-2, 153-157.

İkikat Tümer, E., Ağır, H.B. ve Uslu, Z. (2019). Çiftçilerin Tarım Sigortası Yaptırma İstekliliği: Konya İli Ilgın İlçesi Örneği, *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, 22-4, 571-576.

İsel, M. (2010) *AB Ortaklık Sürecinde Türkiye'nin Tarım Politikaları ve Buna Bağlı Olarak Değişen Tarım Sigortalarının (TARSİM) İncelenip Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.

- Karaca, A., Gültek, A., İntişah, A.S., Engürülü, B. ve Karlıoğlu, A. (2010, 11-15 Ocak). Türkiye’de Tarım Sigortaları Uygulamaları. http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/28ac9c427302b7a_ek.pdf (Erişim Tarihi, 10 Temmuz 2019).
- Keskinkılıç, K. ve Alemdar, T. (2013). Tarım Sigortacılığı; Dünya ve Türkiye’deki Uygulamaların Değerlendirilmesi, *Ç.Ü Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 29-3, 114-123.
- Mumcu, İ. (2009) *Tarımı Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye’de Tarımsal Destekleme Uygulamalarında Tarım Sigortalarının Yeri*. Doktora Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Naseri, Z. ve Saner, G. (2017). Uşak İlinde Buğday Üreticilerinin Olası Kuraklık Sigortasını Benimsemesinde Etkili Olan Faktörlerin Analizi, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3-2, 169-180.
- Perçin, E. (2011) *Geleneksel Tarım Sigortaları ile Devlet Destekli Tarım Sigortaları Uygulamalarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Pezikoğlu, F., Ergun, M.E., Öztürk, M., Altıntaş, A. ve Uçar, M. (2012, 5-7 Eylül). Bursa ilinde bitkisel ürün sigortası uygulamalarına yönelik çiftçi yaklaşımı. <http://www.tarimarsiv.com/wpcontent/uploads/2017/05/484-488.pdf> (Erişim Tarihi, 10 Temmuz 2019).
- Saltık, M.G. (2017) *Türkiye’de Tarım Sigortalarının Tarım Kesimi Üzerine Etkisi 2000-2016*. Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Şahin, A. ve Miran, B. (2007). Çiftçi Algılarına Göre Bitkisel Ürünlerin Risk Haritası: Bayındır İlçesi Örneği, *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 44-3, 59-74.
- TARSİM, (2018). Faaliyet Raporları (2006-2007 Faaliyet Raporu, 2010 Faaliyet Raporu, 2015 Faaliyet Raporu, 2018 Faaliyet Raporu). Tarım Sigortaları Havuzu. https://web.tarsim.gov.tr/havuz/subPage?_key_=0C006981E0842E8D6235913E60C5E967776156I2P3GUH0F96WW8JT4TA616062015 (Erişim Tarihi, 15 Ağustos 2019).
- Taşçı, R., Karabak, S., Demirtaş, R. ve Gülçubuk, B. (2014, 3-5 Eylül) Ankara, Çorum ve Kayseri illerinde çiftçilerin risk yönetimi ve tarım sigortası uygulamaları. <https://www.researchgate.net/profile> (Erişim Tarihi, 10 Temmuz 2019).
- Terin, M. ve Aksoy, A. (2015). Devlet Destekli Bitkisel Ürün Sigortası Uygulama Sonuçları Üzerine Bir Araştırma: Ortadoğu Anadolu (TRB) Bölgesi Örneği, *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3-2, 35-43.
- Yazgı, F.E. ve Olhan, E. (2018). Türkiye Tarım Sigortası Sisteminde Görülen Sorunlar ve Alternatif Model Arayışı, *ADÜ Ziraat Dergisi*, 15-1, 39-45.